Науменко 2010 – Науменко Н. В. Серпантинні дороги поезії : природа та тенденції розвитку українського верлібру : монографія / Наталія Науменко. – К. : Видавництво «Сталь», 2010. – 518 с.
Ніколенко 2007 – Ніколенко В. В. Письменник пописує… : есеїзована енциклопедія неповторності / Валерій Ніколенко. – Д. : Ліра, 2007. – 384 с.
Пахльовська 1990 – Пахльовська О. Є. Українсько-італійські літературні зв'язки XV – XX ст. / Оксана Пахльовська. – К. : Наук. думка, 1990. – 216 с.
Ткаченко 1998 – Ткаченко А. О. Індивідуальний стиль: феноменологія / типологія, динаміка / статика : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня д-ра філол. наук (10.01.06 – теорія літератури; 10.01.01 – українська література) / Анатолій Ткаченко. – К., 1998. – 40 с.
Цейтлин 1968 – Цейтлин А. Г. Труд писателя. Вопросы психологии творчества, культуры и техники писательского труда / Александр Цейтлин. – 2-е изд. – М. : Сов. писатель, 1968. – 564 с.
Sutton 1973 – Sutton, W. American Free Verse. The Modern Revolution in Poetry / William Sutton. New York : New Directions, 1973. 230 p.

Людмила Панчук

«МОЯ АВТОБІОГРАФІЯ» ОСТАПА ВИШНІ: КОМІЗМ ХУДОЖНЬОГО СЛОВА

Остап Вишня – це особистість щира, дотепна, інколи задерикувата й дошкульна, але незмінно – постать великого патріота свого народу, хорошої і доброї людини. Доля із ним не жартувала, а повела його шляхом гумориста- мученика, який і після десятилітньої каторги не переставав «усміхатись» до самої смерті. Тернистий життєвий шлях письменника – це дорога багатьох ровесників однодумців: через злидні, темноту до навчання; пошук свого шляху в епоху соціальних бур; «моменти творчості» і відповідальність за свою працю.

Художню творчість письменник пов'язує із найважливішими комічними й соціальними подіями. А українське пореволюційне село з гуманними принципами людської душі постає у неповторній інтерпретації майстра слова. «Було якесь нерушиме непорозуміння між Остапом Вишнею і мільйонами його читачів. Мов воду крізь сито, спускали вони все, що було в «усмішках» Вишні для цензури й диктатури», – зауважує Ю. Лавріненко [Лавріненко 1994: 482]. Різноманітність тем і

© Людмила Панчук, 2010

проблем, порушені письменником, відтворені соковитим словом, яке набуває колючості й сумирності. Вся словесна мозаїка письменника весела, інтригуюча, іронічна, життєрадісна, часом сумна, як і той час, що ламав «його і не зламав».

Отже, гумореска «Моя автобіографія» (1927) – це характеристика того часу, своєрідний гумористично-комічний аналіз світопояви письменника в літературі, але все це приправлене такими коментарями, поясненнями та своєрідними «ліричними відступами», що до ділового паперу її ніяк не віднести. Літературний критик Юрій Лавріненко так охарактеризував майстерність художника слова Остапа Вишні: «Комізм Вишні не був комізмом ситуацій чи масок, а комізмом більш тонким – комізмом слова, гри У слів жарту, афоризму, примовки, недомовки, натяку, каламбуру... Майстер пародії, травестії – Вишня залюбки маскувався під «простака», який здебільша з усім погоджується, але від нього повівало тим казковим «дурником», перед яким пасують мудреці і королі. Такого «простака» грає він і в автобіографії» [Лавріненко 1994: 484].

Письменник віртуозно володіє усіма засобами творення комічного, такою категорією естетики, «...що характеризує той аспект естетичного освоєння світу, який супроводиться сміхом без співчуття, страху і пригнічення» [ЛСД 1997: 368]. Авторське ставлення до суспільного ідеалу передається в поняттях усмішка, жарт, гумор, що вимагає стилістичних фігур і тропів, чим моделюється ним сприйнята й оцінена естетична реальність.

Остап Вишня здобув визнання майстра української сатири й гумору. Художня майстерність письменника – це змішування «веселого» та «низького» стилів; використання займенників середнього роду та дієслів у третій особі однини стосовно людини; іронія, вульгаризми, жартівливі народні прислів'я та приказки, комічні ситуації та події, використання політичних та наукових термінів для зображення побутових явищ, повторів, підтексту.

Комізмом переповнений кожен рядок гуморески, бо уже присвійний займенник «моя» налаштовує на добродушну усмішку, прогнозує іронію, гумор. Ось у перших рядках: «У мене немає жодного сумніву в тому, що я народився, хоч і під

© Людмила Панчук, 2010

час мого появлення на світ білий, і потім – років, мабуть, із десять підряд – мати казали, що мене витягли з колодязя, коли напували корову Оришку» [Остап Вишня 1979: 35]. Ось як оцінює М. Рильський індивідуальну манеру письма у статті «Остап Вишня»: «Автор «Усмішок» – дуже своєрідний художник. Його манеру не сплутаєш ні з чиєю. Можна і треба вчитись у нього творчого ставлення до життя, але марна річ – наслідувати його. От візьмемо хоч би початок його «Автобіографії» [Рильський 1980: 342]. Не подібна ні на чию вишнівська манера із прихованим усміхом в усьому: у назві корови й у неприхованій іронії до свого «щасливого» дитинства.

Письменник начебто намагається наслідувати справжній документ, та ненароком знову «збивається» і кепкує над «підходящими» умовами: «Умови для мого розвитку були підходящі. З одного боку – колиска з вервечками, з другого боку – материні груди. Трішки поссеш, трішки поспиш – і ростеш собі помаленьку. Так ото й пішло, значить: їси – ростеш, потім ростеш – їси» [Остап Вишня 1979: 35]. Автор із задоволенням частково досліджує свій родовід. Стиль «серйозний» непомітно стає глузливим, смішним, гуморист навіть використовує слово «генеалогія» не приховує деякі негативні явища свого роду, та його тішить думка, що його предки були люди дотепні, з гострим розумом і не менш гострим слівцем, були компаніййськими. Його підходящі батьки вміли «молитись милосердному», бо було у них «усього тільки» сімнадцятеро дітей.

Дотепно жартує письменник над своїми «літературними предзнаменуваннями»: «То вглиб тебе потягне, – тоді ото ямки колупаєш, – то погирить тебе в височінь, на простір, вгору кудись. Тоді лізеш у клуні на бантину горобці драти або на вербу по галенята» [Остап Вишня 1979: 38]. Дитячі пригоди були пов'язані із звичайними сільськими речами: бур'яном, картоплею, кіньми: «... упав я дуже з коня... Лежав, мабуть, з годину, доки очунявся... Тижнів зо три після того хворів. І тоді я зрозумів, що я на щось потрібний, коли в такий слушний момент не вбився. Неясна ворухнулася в мене тоді думка: мабуть, я для літератури потрібний. Так і вийшло» [Остап Вишня 1979: 35].

© Людмила Панчук, 2010

Іронія ніколи не покидає Остапа Вишню. У кожному рядку свіжа, дотепна, багата мова, у якій він був неперевершеним майстром. Ось як глузує він над своєю школою: «Школа була не проста, «Міністерства народного просвіщенія», а про першого вчителя згадував, як про «ходячу совість людську». Упродовж письменник наполегливо займається самоосвітою, але скромно про це замовчує: «Служив і все вчився, все вчився – хай воно йому сказиться! Все за екстерна правив» [Остап Вишня 1979: 42].

Та колеги й сучасники відзначають, що розмова із ним свідчила про високу інтелектуальність, здавалось, що цей високоосвічений співрозмовник закінчив Оксфорд, Кембрідж, ще й Сорбонну на додачу.

Влучно використані просторічні слова, фразеологізми ніяк не применшували його розуму. Хоча твір гумористичного характеру та порушує серйозні проблеми: збереження рідної мови, зв'язок з народом, який виростив, пошану до старших. Адже ігнорування народною мовою, очищення її від діалектів приведе літературну мову до самознищення, як колись латинську, що стала мертвою. Отже твір, наповнений жартівливими прислів'ями, приказками, фразеологізмами: «Яка тебе лиха година... потягла», «куди дірка дівається, як бублик їдять», «як муха дишить», «велике цабе», «хай йому сказиться!», «душа в штанях», «як мокра миша». Або, описуючи жартівливо дитячі витівки, використовує: «класова свідомість», «чистий тобі Макдональд» (лейборист), «конституція нервова». Гуморист використовує цю різноманітну, соковиту лексику як у незмінному вигляді, так і трансформованому, що надає численні можливості для створення комічного. Майстерність письменника, його тонке відчуття світу, який постає у різних проекціях, Юрій Лавріненко оцінив так: «Гумор, сміх можна вважати за синонім свободи – принаймні внутрішньої свободи людини. Очевидно, Вишня володів секретом внутрішньої свободи за своїх ситуацій, свободи від «нечистої сили», і своєї, і чужої. Тому в його душі міг завжди жити сміх – не «шибеничний гумор», і не жовчна злість – це йому було чуже, а соняшний і добрий гумор» [Лавріненко 1994: 48].

© Людмила Панчук, 2010

Остап Вишня не любив печальних лиць, сам любив сміятися, кепкував, глузував, надавав комічності серйозним речам, влучно добирав із кошика народного гумору своє дотепне слово, бо головним джерелом його неповторного гумору була любов до життя, насамперед – свідома любов до людини.

БІБЛІОГРАФІЯ

Лавріненко 1994 – Лавріненко Ю. Остап Вишня // Українське слово. Хрестоматія української літератури та літературна критика XX ст. К. : Рось, 1994. – 703 с.

ЛСД 1997 – Літературознавчий словник-довідник / Р. Т. Гром'як, Ю. І. Ковалів та ін. – К. : ВЦ «Академія», 1997. – 752 с.

Остап Вишня 1979 – Остап Вишня. Вишневі усмішки. – К. : Дніпро, – 1979 – 541 с.

Рильський 1980 – Рильський М. Остап Вишня // Статті про літературу. – К. : Дніпро, 1980. – С. 360.

Оксана Попадинець

СТИЛЬОВА ПАРАДИГМА ІСТОРИЧНИХ РОМАНІВ В. СКОТТА ТА М. СТАРИЦЬКОГО

Поняття стилю є багатогранним, а в деяких аспектах – невизначеним. Стиль виступає в літературі як форма руху художньої думки, спрямованої на пізнання дійсності, думки, що втілює певний ідеал, творить художній світ, який нерозривно пов'язаний із змістом твору, світоглядом автора, методом і творчою індивідуальністю письменника. Оскільки письменник не існує в позачасовому вимірі, а належить своїй епосі та взаємодіє з певним соціокультурним середовищем, то його художнє мислення визначається соціально-історичним контекстом і виражає світогляд даної епохи. Разом з тим, процес формування стилю не можна розглядати й зрозуміти поза розвитком стилів світової літератури.

Літературно-художня спадщина В. Скотта (1771–1832) свого часу мала помітний вплив на появу та культивування важливих ідейно-естетичних явищ у слов'янському культурно-духовному світі, у тому числі й українському. Український історичний романіст кінця XIX ст. М. Старицький безумовно ві-

© Оксана Попадинець, 2010